

Multikulturalita na Slovensku a v Európskej únii
Integrácia mladých ľudí s migračným pozadím a ich vnímanie
autochtónnou mládežou

Záverečná správa výskumu

Vedúci výskumu: PhDr. Radoslav Štefančík, MPol, Ph.D.

Spoluriešiteľ: PhDr. Jozef Lenč, PhD.

Výskum realizovala: Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave

Výskumný projekt finančne podporila: IUVENTA – Slovenský inštitút mládeže v roku 2012

Obdobie zberu dát:

- a) december 2011 – máj 2012
- b) apríl 2012 – august 2012

Zber údajov:

Empirický zber dát formou kvalitatívneho výskumu zabezpečili autori výskumu.

Abstrakt projektu:

Výskum sa viedol v dvoch empirických rovinách a jednej teoretickej. Prvá empirická rovina sa sústredila do poznania vnímania imigrantov na Slovensku autochtónnou mládežou. Cieľom nášho výskumu bolo zistiť, ako na migrantov žijúcich na Slovensku (minimálne jeden kalendárny rok), ako aj na ich potomkov nazerajú mladí ľudia (16 až 23 roční) z pozície príslušníkov autochtónnej spoločnosti, aké majú vedomosti o medzinárodnej migrácii a osobné skúsenosti s migrantmi, ako vnímajú nové náboženské menšiny (predovšetkým moslimov), či vedia posúdiť pozitíva a negatíva medzinárodnej migrácie, alebo aké znalosti majú o aktuálnej imigračnej a integračnej politike Slovenskej republiky. Na začiatku sme vychádzali z niektorých predchádzajúcich kvantitatívnych výskumov hodnotových orientácií mladých ľudí žijúcich na Slovensku, pri ktorých bolo identifikované negatívne stereotypné a odmietavé vnímanie prisťahovalcov mladými obyvateľmi Slovenska. Druhá rovina výskumu sa zameriavala na zistenie, ako svoju situáciu prežívajú mladí ľudia s migračným pozadím (okrem mladých ľudí narodených mimo územia SR, aj mladým ľuďom narodených na Slovensku s minimálne jedným rodičom pôvodom z cudziny).

V teoretickej časti sme chceli vedieť, ako autori pristupujú k výskumu migračnej politiky (predovšetkým imigračnej a integračnej) a ako túto oblasť upravujú štátne orgány Slovenskej republiky.

Otázky výskumu sa týkali viacerých okruhov:

- prečo imigranti prichádzajú na Slovensko;
- ako sa prisťahovalci integrujú do spoločnosti a aké prekážky existujú v procese začleňovania do spoločnosti;
- kto pomáha prisťahovalcom pri osvojovaní slovenského jazyka;
- aké skúsenosti majú prisťahovalci na slovenskom trhu práce;
- ako využívajú svoj voľný čas;

- akú skúsenosti majú so štátnymi inštitúciami,
- ako Slovenská republika upravuje migračnú politiku.

Ciele výskumu:

a) *Vnímanie mladých ľudí s migračným pozadím očami príslušníkov autochtónnej spoločnosti:* Cieľom prvej časti výskumu bolo zistiť, ako na príslušníkov nových menšín nazerá slovenská mládež. Otázne bolo, či mladí ľudia vnímajú skúmaný segment obyvateľstva ako rovnoprávných občanov alebo existujú voči nim predsudky.

b) *Integračný proces mladých príslušníkov alochtónnych menšín:* Táto časť výskumu predstavila integračný proces mladých ľudí s migračným pozadím v podmienkach Slovenskej republiky. Termínom „obyvatelia s migračným pozadím“ sa rozumejú prisťahovalci narodení v inom štáte ako jeho štátni príslušníci, ale aj občania Slovenskej republiky narodení na Slovensku, ktorých minimálne jeden rodič je pôvodom cudzinec. Cieľom výskumu bude zistiť slabé miesta v integračnom procese, pohľad cudzincov (rodičov) na spoluprácu so štátnymi orgánmi, samosprávou a mimovládnyimi organizáciami. Osobitná pozornosť bude venovaná mladým ľuďom iného než kresťanského vierovyznania, ich schopnosti osvojiť si slovenský jazyk a nadväzovať sociálne väzby v autochtónnej spoločnosti.

c) *Analýza migračnej politiky na Slovensku v kontexte integrácie do Európskej únie.* V tejto časti výskumu sme chceli vedieť, ako Slovenská republika upravuje svoju migračnú politiku, predovšetkým politiku integračnú.

Hypotéza výskumu/výskumné otázky

- Postavenie mladého človeka s migračným pozadím v slovenskej spoločnosti je ovplyvnené národnostnou a náboženskou príslušnosťou a ich znalosťami slovenského jazyka.
- Napriek zjednodušenému nazeraniu na príslušníkov moslimskej náboženskej menšiny existuje v jej rámci vnútorná heterogenita s rôznou mierou akceptovať kultúrne zvyky autochtónnej spoločnosti.

- Mladí ľudia disponujú nedostatkom informácií o živote mladých ľudí s migračným pozadím. Akceptácia nových náboženských a národnostných menšín je ovplyvnená zaužívanými negatívne ladenými stereotypmi.

Metodika výskumu a výskumná vzorka

a/ Metodika tematicky riadenej diskusie pre fókusové skupiny s autochtónnou mládežou

b/ Semištruktúrovaný hĺbkový individuálny rozhovor s alochtónnou mládežou

c/ Obsahová analýza dokumentov tvoriacich migračnú politiku Slovenskej republiky

a) Výskum bol realizovaný formou ôsmich skupinových hĺbkových rozhovorov (fókusových skupín) uskutočnených v období medzi decembrom 2011 a májom 2012 s mladými ľuďmi vo veku od 16 do 23 rokov, t. j. so žiakmi šiestich stredných škôl a so študentmi dvoch vysokých škôl – jednej spoločensko-humanitného a druhej technického charakteru. Dlhšie časové rozpätie medzi prvým a posledným rozhovorom umožnilo sledovať, či sa počas diskusie objavia aj postrehy podliehajúce aktuálnej diskusii o migrácii (prezentované v médiách), ktoré by následne menili pohľad mladých ľudí na tento sociálny fenomén. Akékoľvek posuny v názoroch pri porovnaní jednotlivých skupín sa však neobjavili, v rozhovoroch boli prítomné len ojedinelé poznámky k aktuálnym témam (napríklad negatívny postoj k pôžičke Slovenskej republiky adresovanej Grécku, resp. k trvalému eurovalu).

Fókusové skupiny sa uskutočnili v siedmich mestách: gymnáziá – Bratislava a Handlová; stredné odborné školy – Senec, Nitra, Poprad a Handlová; vysoké školy – Trnava a Košice. Miesta výskumu boli teda vybrané tak, aby medzi nimi boli zúčastnené regióny s najvyšším percentuálnym podielom cudzincov (Bratislava, Trnava, Nitra), aby v nich boli zastúpené aj regióny z východného Slovenska (Košice, Poprad), aby aspoň v jednej skupine boli aj respondenti rómskej a maďarskej národnosti (Senec) a rovnako, aby bolo zastúpené aj mesto s nízkym počtom imigrantov, ale aspoň s minimálnou predchádzajúcou skúsenosťou so spolužitím s imigrantmi (Handlová).

Vo fókusových skupinách bol najmenší počet respondentov sedem (v košickej a druhej handlovskej skupine) a najväčší 14 (v nitrianskej skupine). Vyšší počet aktérov umožnil vylúčenie niektorých respondentov z diskusie, ak počas rozhovoru neprejavovali

záujem o spoluprácu. Téma migrácie a integrácie cudzincov sa totiž najmä na stredných školách ukázala ako málo atraktívna.

b) Pri výbere respondentov s migračným pozadím bolo základným kritériom pre zaradenie do výskumnej vzorky podmienka pobytu na Slovensku dlhšieho ako jeden kalendárny rok. Táto podmienka bola stanovená, aby bola naplnená definícia Organizácie spojených národov, podľa ktorej možno za migranta považovať príslušníka jedného štátu s miestom pobytu v inej krajine po dobu minimálne dvanástich mesiacov. Trvalý pobyt v rozmedzí minimálnej jedného roka je zároveň aj kritériom pre zaradenie cudzinca medzi adresátov integračnej politiky Slovenskej republiky. Celkový počet uskutočnených rozhovorov s respondentmi vo veku 15 až 30 rokov bol 16. Z pohľadu krajiny pôvodu respondenta (prípadne jedného alebo oboch rodičov) boli do výskumnej vzorky zahrnutí imigranti pochádzajúci z Afganistanu, Českej republiky, Číny, Iraku, Macedónska, Rumunska, Ruska, Srbska a Ukrajiny. Prechodným alebo trvalým pobytom sa naši respondenti zdržiavali predovšetkým v okresoch bratislavského a trnavského kraja ako slovenských krajov s najvyšším počtom registrovaných prisťahovalcov, ale oslovili sme aj respondentov z okresov Myjava a Rimavská Sobota.

Závery a hlavné zistenia výskumu

a) Pri porovnaní výstupov fókusových rozhovorov vystupujú do popredia určité rozdiely medzi vysokoškoolákmi a stredoškoolákmi. Rozdiely sa však ukázali skôr v rovine odborného vyjadrovania a záujmu o diskutovanú tému, ale nie v rovine pozitívneho alebo negatívneho prístupu k migrantom. V tomto prípade nie je vzdelanie primárnou vlastnosťou, podľa ktorej by sme mohli kategorizovať ľudí s pozitívnym, neutrálnym alebo negatívnym vzťahom k migrantom. Z výsledkov výskumu zároveň vyplynulo, že medzinárodná migrácia a vzťah k prisťahovalcom s akýmkoľvek dlho-dobejším pobytom na Slovensku je pre mladých ľudí s odborným stredoškolským vzdelaním nezaujímavou témou do diskusie. Porovnávané boli názory respondentov aj podľa pohlavia. Z tejto perspektívy však markantné rozdiely v postojoch mladých mužov a mladých žien identifikované neboli.

Ak hodnotíme osobný prístup k imigrantom, najústretovejšie vystupovali košickí vysokoškooláci, naopak negatívne boli naladení stredoškooláci na odborných školách. Ak napríklad v ostatných skupinách boli imigranti bezprostredne spájaní s islamom, pričom

postoje respondentov boli silne ovplyvnené negatívnymi stereotypmi, v košickej skupine bola diskusia o moslimoch vyvolaná až po konkrétnej otázke moderátora. Percepcia migrantov košickými študentmi tak bola založená na rovnocennom prístupe, pričom ich argumenty boli uvádzané bez náznakov a priori vytvorených predsudkov. Táto skupina vyjadrila voči migrantom najväčšiu mieru tolerancie a najmenšiu mieru stereotypného uvažovania. Naopak najviac stereotypného uvažovania bolo zachytené u žiakov stredných odborných škôl (spravidla bez maturity). Mimoriadne negatívne vyjadrenia sa objavili aj v trnavskej skupine vysokoškolákov, hoci je potrebné zdôrazniť, že predovšetkým u jednej respondentky, ktorá v diskusii verbálne, ako aj svojim záujmom o tému debaty jednoznačne dominovala nad ostatnými účastníkmi. V tejto súvislosti považujeme za dôležité uviesť, že vo viacerých skupinách sa objavili negatívne vyjadrenia na adresu autochtónnych menšín – rómskej a maďarskej.

Pri hľadaní odpovede na otázku, prečo sú postoje (nielen) mladých ľudí v predchádzajúcich kvantitatívnych výskumoch skôr negatívne ako pozitívne, je potrebné vrátiť sa k bezprostredným asociáciám respondentov, ktoré spájali so slovami migrácia a migrant. Vo väčšine skupín boli migranti predstavovaní ako ľudia odlišujúci sa od domáceho obyvateľstva fyziognomickými črtami, tradíciami, kultúrou alebo náboženstvom. Kombinácia absencie osobnej skúsenosti s takto definovanými skupinami migrantov a negatívne ladeným mediálnym spravodajstvom vedú následne k pocitu neistoty a z toho plynúcej obrannej pozície voči niečomu novému, doteraz nepoznanému. Dichotómia v zmysle „my“ a „oni“, „akceptovateľní“ a „neakceptovateľní“, „dobrí“ a „zlí“ alebo „slovenskí“ a „cudzí“ bola prítomná vo väčšine fókusových skupín. Prehlbovaním diskusie však viacerí respondenti pripustili, že migrant nie je len moslim, černocho alebo obyvateľ ázijského štátu, prípadne nelegálny utečenec, ale je to aj Čech, Poliak, Francúz, Nemec alebo občan USA, Austrálie alebo Kanady, teda sú to aj ľudia rovnakej rasy, podobnej kultúry alebo toho istého náboženstva. Niektorí respondenti v priebehu diskusie mierne prehodnocovali svoje postoje, čo sa ukázalo pri neutrálnej alebo pozitívnej odpovedi na otázku, či by rešpektovali migranta ako svojho suseda alebo spolužiaka. V obsahu odpovedí už nešlo primárne o pôvod alebo príslušnosť k rase alebo náboženstvu, ale predovšetkým o spôsob správania migranta ako človeka v rámci susedských vzťahov a o rešpektovanie domácich kultúrnych tradícií a právnych noriem.

Čo mali všetky skupiny spoločné, aj keď v rôznej intenzite, bol negatívny postoj k pracovným migrantom. Opatrnosť alebo priam odpor voči pracovnej migrácii smerujúcej na Slovensko sa v diskusii objavoval aj v spontánnych vyjadreniach, ale dominoval

predovšetkým po zámernom vyvolaní diskusie na túto tému. Respondenti vyjadrili obavu z pracovných migrantov, prisťahovalcov vnímajú ako priamu konkurenciu domácej pracovnej sily. Neutrálne alebo pozitívne postoje vyjadrovali spravidla len voči tým migrantom, ktorí sú schopní vytvoriť pre svojich krajanov alebo aj pre domáce obyvateľov ďalšie pracovné miesta.

Napriek stereotypnému vnímaniu migrantov a pomerne frekventovaným negatívnym postojom nie je tento dlhodobo pretrvávajúci status quo nemeniteľný. Závisieť bude určite od celkového počtu migrantov a ich ochoty osvojiť si jazyk domácej spoločnosti a rešpektovať kultúru, tradície a legislatívu cieľového štátu migrácie. Drvivá väčšina mladých respondentov totiž od migrantov očakáva aktívny prístup k integrácii, predovšetkým formou osvojenia slovenského jazyka. Pohľad domáceho obyvateľstva sa môže zmeniť smerom k pozitívnemu aj v prípade, ak médiá budú prinášať vyvážené spravodajstvo a niektorí migranti budú vystupovať v úlohe pozitívnych hrdinov (napr. olympijská víťazka Natalia Kuzmina alebo hráči prvoligových súťaží – futbalu, hádzanej a pod.). Aj keď pozitívny pohľad médií na problematiku medzinárodnej migrácie je vzhľadom na prítlačnosť negatívnych prejavov migrácie pre bulvárne spravodajstvo menej pravdepodobný.

b) Výsledky individuálnych rozhovorov poukazujú na skutočnosť, potomkovia imigrantov sú na Slovensku dobre integrovaní. Veľmi dobre sú integrovaní mladí ľudia, ktorí pochádzajú z kultúrne podobného prostredia, najmä, ak ide o obyvateľov, ktorých materinský jazyk patrí do skupiny slovanských jazykov. Horšia situácia je medzi deťmi, ktoré spolu s rodičmi čakajú na výsledky azylového konania.

Mladí imigranti sa integrujú predovšetkým prostredníctvom školy alebo práce. Obe prostredia plnia pozitívnu úlohu pri osvojovaní jazyka domácej majoritnej spoločnosti. Naopak, napriek proklamovanému úsiliu úloha štátu alebo samosprávy zohráva v začleňovaní imigrantov len marginálnu úlohu.

Keďže výsledky fókusových rozhovorov ukázali, že mladí ľudia z majoritnej populácie vnímajú migrantov stereotypne a negatívne, chceli sme individuálnymi rozhovormi zistiť, či tento pohľad pociťujú aj samotní imigranti. Zhrnutím výsledkov individuálnych rozhovorov môžeme konštatovať, že práve moslimovia a prisťahovalci odlišujúci sa od majoritnej populácie farbou pokožky sú vo svojom mladom veku často adresátom negatívneho správania mladých Slovákov a Sloveniek. Zlé skúsenosti majú mladí imigranti najmä z obdobia povinnej školskej dochádzky. Postupným dospievaním sa však mení aj správanie okolia a intenzita negatívnych reakcií okolia sa znižuje. V tejto časti tak môžeme

podľahnúť názoru, že deti sú voči svojmu okoliu spravidla kruté aj kvôli iným veciam. Dokážu sa posmievať svojim vrstovníkom nielen kvôli pôvodu, ale aj kvôli nejakému viditeľnému telesnému hendikepu, vyššej váhe, nízkemu vzrastu alebo kvôli slabej finančnej situácii jeho rodiny. To však nemení nič na fakte, že pôvod školopovinného dieťaťa je rovnako dôležitým faktorom pri schopnosti začleniť sa do spoločnosti cieľového štátu. Navyše, rozhovormi bolo zistené, že takéto správanie detí patriacich do autochtónnej spoločnosti je tolerované alebo dokonca podporované ich rodičmi.

c) Okrem empirického výskumu sme sa zamerali aj na obsahovú analýzu migračnej politiky na Slovensku. Z uskutočneného výskumu vyplýva, že na Slovensku sa v súčasnosti pri tvorbe migračnej politiky vychádza z predpokladu, že medzinárodná migrácia je stav trvalý a neobchádza ani Slovenskú republiku, a to aj napriek nevýhodnejším podmienkam v porovnaní s krajinami západnej Európy. Uvedenie zo strany politických aktérov, že migráciu nemožno zastaviť, len ju regulovať, je bazálnym predpokladom na to, aby migračná politika bola prirodzenou súčasťou verejnej politiky, rovnako ako politika bezpečnostná, hospodárska, rodinná alebo sociálna. Obsahovou analýzou skúmaných dokumentov bolo zistené, že je zložitá sledovať vývoj migračnej politiky na Slovensku, pretože verejná politika v oblasti migrácie a integrácie cudzincov bola do roku 2009 charakteristická výrazným nezaujmom štátnych orgánov. Platné dokumenty mali nízku výpovednú hodnotu a nevyjadrovali primeranú reakciu štátnych orgánov na existujúci stav zahraničnej migrácie na území Slovenska. Medzinárodnú migráciu ako marginálnu tému vnímajú aj slovenské politické strany a vo svojich predvolebných programoch jej venujú minimálnu alebo takmer žiadnu pozornosť.

Slovenská prístahovalecká politika je dnes spracovaná na nedostatočnej úrovni, azylová politika vykazuje dlhodobý reštrikčný charakter. Z nízkeho záujmu politickej elity a štátnych orgánov vyplýva rovnako nedostatočne spracovaná téma integrácie cudzincov. Dôkazom bola až do mája 2009 zastaraná koncepcia integrácie cudzincov z roku 1996, ktorá nedokázala pružne reagovať na rýchlo sa meniacu situáciu. Keďže Migračný úrad Slovenskej republiky neriešil problematiku integrácie, na Slovensku chýbala inštitúcia koordinujúca kroky jednotlivých štátnych úradov. Vytvorenie spoločného úradu, ktorý by mal vo výlučnej kompetencii otázky spojené so zahraničnou migráciou, zatiaľ vytvorený nebol, hoci rok 2010 bol predpokladaným obdobím jeho existencie. V súčasnosti je integrácia v rukách ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny, z disponibilných materiálov však vyplýva zámer presunúť zodpovednosť aj na iné rezorty. Za pozitívne možno považovať uvedenie si

určitých rezerv zo strany zodpovedných orgánov. Negatívom ale je, že ani v priebehu troch rokov od prijatia dokumentu nevykazuje slovenská integračná politika viditeľné dosahovanie stanovených cieľov.

Pri tvorbe integračnej politiky sa prirodzene natíska otázka, ktorý doteraz existujúci model najlepšie zodpovedá slovenskej politike integrácie cudzincov. Z predstavenej analýzy vyplýva, že doteraz uskutočnené kroky slovenských štátnych orgánov nemožno priradiť ani k britskému modelu multikulturalizmu, ani k francúzskemu republikánskemu konceptu integračnej politiky. Napriek pôvodne deklarovanej ochote štátnych orgánov nazerať na integráciu cudzincov cez optiku multikulturalizmu, reálna politika slovenskej vlády nekorešponduje so zásadami multikultúrnej spoločnosti. V tomto prípade sa jedná len o reziduálne prejavy pôvodne nesystematicky spracovaného pohľadu na integráciu cudzincov. Na jednej strane neboli zo strany vládných orgánov uskutočnené dostatočné kroky podporujúce zachovanie a ochranu kultúrnej rozmanitosti alochtónnych skupín, na strane druhej existuje len nízka miera akceptácie odlišnosti autochtónnych menšín zo strany obyvateľov slovenskej národnosti a niektorých mienkotvorných predstaviteľov politickej elity. Pozitívum je existencia diskusie o potrebe prijímať cudzincov v dôsledku negatívnych demografických zmien a výpadku pracovnej sily v určitých odvetviach národného hospodárstva. Napriek finančnej kríze možno sformulovať hypotézu, že v najbližších rokoch diskusia na tému migrácie cudzincov smerom do Slovenskej republiky naberie na intenzite, čo by sa napokon malo odraziť aj vo zvýšenom záujme tak politickej elity, ako aj širokej verejnosti v otázkach ich integrácie. Uvedené skutočnosti by mali byť dostatočnou výzvou pre štátne orgány zodpovedné za prípravu a realizáciu integračnej politiky v podmienkach Slovenskej republiky. Slovensko sa počtom žijúcich cudzincov na jeho území zatiaľ nemôže porovnávať s typicky prisťahovaleckými krajinami, ako sú Švajčiarsko, Nemecko alebo Francúzsko. Ďaleko zaostáva aj za Českou republikou. Nízky počet prisťahovalcov nenúti slovenský ministerský kabinet uvažovať nad integráciou do takej miery, ako vlády uvedených štátov. Včasným uvedením si tohto problému a zodpovednou prípravou na z integrácie vyplývajúce úlohy môže vláda predísť prípadným sprievodným problémom imigrácie a integrácie cudzincov v novom politickom, sociálnom a kultúrnom prostredí.

Politická, hospodárska a sociálna integrácia prisťahovalcov predstavuje jednu z podstatných úloh, ktoré budú musieť v nasledujúcich rokoch plniť vlády oboch štátov – pôvodu, ako aj cieľa. K tomu je potrebné vedomie politickej elity, ako aj širokej spoločnosti, že medzinárodná migrácia predstavuje vypuklý fenomén dnešnej doby postihujúci obe strany. V takýchto podmienkach sa predpokladá pozitívnejší pohľad verejnej mienky na

prist'ahovalcov. Rovnako sa očakáva modifikácia stereotypnej predstavy, že prist'ahovalci sú stelesnením ohrozenia vlastnej suverenity a rešpektovanie tézy, že práve prist'ahovalci môžu predstavovať reálny prostriedok riešenia ekonomických a demografických problémov. A v neposlednom rade môžu byť vnímaní ako kultúrne obohatenie. Samozrejme pri predpoklade, že kultúra prist'ahovalcov nebude vážne v rozpore s tradíciami hostiteľskej spoločnosti. Úspešná integrácia prist'ahovalcov si vyžaduje odstránenie niekedy skrytých, niekedy otvorených nálad časti spoločnosti voči niektorým etnickým skupinám. V oboch štátoch je potrebné potláčať prejavy rasizmu voči Rómom, v prípade Slovenska zvlášť aj xenofóbne výpady voči príslušníkom maďarskej menšiny. Pre úspešnú integráciu cudzincov sa javí ako vhodný koncept individuálnej občianskej integrácie. Jeho realizácii by mala predchádzať obojstranná verejná diskusia o tom, ktoré z hodnôt je potrebné uznávať tak zo strany cudzincov, ako aj zo strany domáceho obyvateľstva, aby bolo dosiahnuté harmonické spolunažívanie ľudí rôzneho pôvodu

Odporúčania z výskumu:

1. **Úloha štátu:** Pozitívnu úlohu vo vytváraní názorov na imigrantov môže zohrávať aj štát. Objavili sa síce záporné názory na štátom dotovanú podporu kultúry prist'ahovalcov na úkor financovania domácej kultúry, ale respondenti neodmietli podporu úspešným individuálnym projektom, medzi inými napríklad náučno-vzdelávacej relácii Slovenskej televízie určenú mladým ľuďom pod názvom „Hádaj, kto nás pozval“.

2. **Úloha školy:** Dôležitú pomoc pri osvojení si tolerantného prístupu k migrantom očakáva aj od školských ustanovizní. Z uskutočnených rozhovorov však vyplýva, že téma migrácie je na slovenských stredných školách zatiaľ značne marginálnou témou a učitelia jej nevenujú dostatočnú pozornosť, alebo inak povedané, skoro žiadnu. A to aj napriek deklarovanému záujmu štátnych orgánov o multikultúrne vzdelávanie slovenskej mládeže. Vo viacerých skupinách respondenti totiž uviedli, že o medzinárodnej migrácii a integrácii prist'ahovalcov sa verejne rozprávali detailnejšie po prvýkrát. Dôraznejší prístup na multikultúrne vzdelávanie by malo pomôcť nielen pri odbúravaní negatívnych stereotypov (a ako uvidíme v nasledujúcej kapitole aj pri eliminovaní otvorených prejavov posmechu na adresu detí prist'ahovalcov u školopovinnej mládeže.

3. **Úloha rodiny:** Integrácia imigrantov je obojstranný proces. Zahŕňa aktívny prístup tak imigrantov ako aj príslušníkov domácej spoločnosti. Z výskumu však vyplýva, že niekedy k vytváraniu negatívnych stereotypov prispievajú rodičia, ak napríklad zakazujú nadväzovať priateľské vzťahy svojich detí s imigrantmi. V tomto ohľade tak rodičia plnia nezastupiteľnú úlohu pri vytváraní harmonického spolunažívania oboch segmentov spoločnosti.

Uskutočnený výskum ukázal, že požiadavka zvýšeného záujmu o medzinárodnú migráciu a integráciu cudzincov je legitímna. Súčasné ekonomické a demografické trendy naznačujú, že v budúcnosti bude mať medzinárodná migrácia vplyv na verejnú politiku Európskej únie i národných štátov, na aktivity mimovládnych organizácií, orgánov samosprávy, politickej diskusie, straníckej súťaže a voličské správanie. Hoci pre Slovensko, na rozdiel od západoeurópskych štátov, zatiaľ nie je príznačná vysoká intenzita imigrácie, nevyklučuje to požiadavku zakomponovať medzinárodnú migráciu do aktuálnej súčasti slovenského spoločensko-vedného výskumu. Otvorenou zostáva otázka, či postoj k prisťahovalectvu patrí k rozhodujúcim faktorom voličského správania. Napokon výzvou pre výskum zostávajú možnosti a limity občianskej a politickej participácie imigrantov, resp. občanov s migračným pozadím.

Výstupy projektu:

Konferencia: Prezentácia výsledkov výskumu na konferencii *Mládež a politický extrémizmus, od informácií k poznaniu – 4/2012*, 7. November 2011, IUVENTA.

Článok v časopise: Štefančík, R. (2012): *Pohľady mladých ľudí na migráciu a migrantov*. In: *Mládež a spoločnosť*, Bratislava, No. 3, 2012, s. 3-17, ISSN 1335-1109.

Vedecká monografia: Štefančík, R.; Lenč, J. (2012): *Mladí migranti v slovenskej spoločnosti. Medzinárodná migrácia, moslimovia, štát a verejná mienka*. Brno: Tribun EU, ISBN 978-80-263-0311-4, s. 244.

Vypracoval: PhDr. Radoslav Štefančík, MPol., Ph.D.